

II. AKTUALNE TEME

1. KRETANJA I PERSPEKTIVE SVJETSKE PRIVREDE DO SVRŠETKA DESETLJEĆA I NJIHOV MOGUĆI UTJECAJ NA HRVATSKO GOSPODARSTVO

1. UVOD

Ovaj se rad bavi analizom ukupnih ekonomskih prilika u svijetu u prošloj i na početku ove godine i perspektivama svjetskog gospodarstva do svršetka desetljeća. Pritom se analiziraju predviđanja o budućoj dinamici osnovnih makroekonomskih veličina, s posebnim osvrtom na sagledanje stanja u svjetskoj trgovini i na njezine izgledе u razdoblju pred nama. Pokušat ćemo iz tih saznanja zaključiti kakav će utjecaj buduća kretanja u svjetskom gospodarstvu i trgovini imati na ponašanje hrvatskog izvoza, bez rasta kojeg se ne može očekivati niti rast ukupne gospodarske aktivnosti u zemlji. Naime, jedna je od najvažnijih determinanti izvoza, uz cijenu, uvozna potražnja, pa nas stoga posebno zanimaju kretanja u gospodarstvima nama danas najvažnijih vanjskotrgovinskih partnera, ali i u zemljama potencijalnih izvoznih tržišta. Preciznije, zanimaju nas predviđanja njihovih uvoznih mogućnosti.

Praćenje gospodarskih kretanja u svijetu, po određenim regijama, a posebno nama najvažnijim partnerima na svjetskom tržištu, prijeko je potrebno za utvrđivanje realnih okvira gospodarskog rasta, jer bez spoznaje o tome nije moguće ni buduću dinamiku hrvatskog gospodarstva postaviti unutar određenih očekivanih granica.

Nakon pregleda ukupnih ekonomskih prilika u svijetu u drugom dijelu članka, u trećem ćemo se detaljnije posvetiti onim zemljama ili

grupama zemalja koje za nas imaju poseban interes. To su, prije svega, zemlje Europske unije, ali i zemlje u tranziciji u Srednjoj i Istočnoj Europi, zanimljive kako zbog razmjene, tako i radi usporedbe dostignutih rezultata u procesu tranzicije. Pregled završava azijskim (starim i potencijalnim novim) "tigrovima", privredama koje su zanimljive kao potencijalna tržišta, ali, prije svega, kao uzori ubrzanog gospodarskog rasta. Četvrti je dio posvećen implikacijama predviđene dinamike svjetskog gospodarstva na domaću privrednu aktivnost, odnosno, na izvoz.

2. SVJETSKO GOSPODARSTVO

Na početku devedesetih godina ukupne je ekonomske prilike u svijetu obilježila recesija u Sjevernoj Americi i Europi, a tek su zemlje Južne Amerike uspjele ostvariti pozitivne ekonomske rezultate u borbi protiv dugogodišnje inflacije i protiv velikih vanjskih dugova, koji su ih pratili u prethodnom desetljeću. Recesija koja se prvo javila u Sjevernoj Americi, nešto poslije u Europi i u ostalom dijelu svijeta, prevladana je godine 1994., pa stoga od tada možemo govoriti o povoljnijim ekonomskim prilikama u svjetskoj privredi. Ipak, iako neke zemlje poput SAD u pozitivnom, ili Japana u negativnom smislu, u posljednjim godinama odolijevaju utjecaju poslovnih ciklusa, pojavila se na prijelazu iz 1995. u 1996. godinu stagnacija ekonomske aktivnosti u većem broju industrijski razvijenih zemalja za koju se vjeruje da je već u drugom dijelu prošle godine prevladana.

Postoji veći broj indikatora koji upućuju na takav zaključak, a u ovoj bi godini taj oporavak trebao ojačati pod utjecajem smanjenja negativnih efekata prošlogodišnjeg pada u svjetskoj trgovini i pod utjecajem efekata manje restriktivne monetarne politike, koji počinju prevladavati efekte fiskalnog prilagođivanja što se provodi u velikom broju zemalja. Stoga je i glavna karakteristika prognoza o budućem kretanju ekonomske aktivnosti u svijetu, bez obzira na njihov izvor (Svjetska banka,

Međunarodni monetarni fond, Projekt LINK), umjereni optimizam. U većem se dijelu svijeta, naime, u nekoliko sljedećih godina predviđa umjereni stabilan rast, koji bi trebala pratiti niska inflacija. Nakon značajnijeg usporavanja rasta u prošloj godini, očekuje se i ponovno oživljavanje svjetske trgovine.

Prognoze dobijene na osnovi pretpostavki s kojima su ekonomisti raspolagali u proljeće 1997. godine pokazuju da će se rast svjetskog BDP-a blago ubrzati s 2.9 posto u 1996. i 3.1 posto u 1997. godini na oko 3.4 posto u razdoblju između godine 1998-2000. (vidjeti tabelu 1.)¹. Očekivani porast ekonomske aktivnosti u gotovo svim dijelovima svijeta trebao bi, između ostaloga, biti potaknut i ubrzanijim rastom svjetske trgovine za obujam koje se očekuje da će se već u 1997. godini povećati 7.2 posto, pošto je u prošloj godini rast iznosio tek 4.5 posto. U razdoblju od 1998. do 2000. godine, prosječne bi se godišnje stope rasta svjetske trgovine trebale kretati oko 6 posto. Zbog sadašnje snage američkog dolara (u kojem se uobičajeno izražava) vrijednost razmjene će u ovoj godini porasti tek približno 3 posto, nakon čega bi prosječni godišnji porast do svršetka desetljeća trebao iznositi oko 10 posto.

Prošlogodišnje je usporavanje rasta trgovine bilo posebno izraženo u Istočnoj Aziji, jer je u pojedinim zemljama istovremeno sa smanjenom potražnjom razvijenih zemalja, primijenjena restriktivnija monetarna politika uvjetovana opasnošću od inflacije. Smanjenju trgovine posebno je pridonijela slaba domaća potražnja zapadnoeuropskih zemalja. Tako je rast uvoza zemalja Europske unije nakon 11 posto u 1995. godini, prošle godine iznosio samo 2.6 posto. Očekuje se da će rast uvozne potražnje zapadnoeuropskih privreda i u ovoj godini ostati relativno

¹ Kao izvor za sve kvantitativne podatke i posebno za prognoze pojedinih makroekonomskih veličina, osim ako drugačije nije posebno navedeno, korišteni su materijali pripremljeni za redoviti proljetni sastanak projekta "LINK", koji je održan u New Yorku od 24. do 27. ožujka 1997. godine. Prognoze za pojedine privrede svijeta izrađene su na osnovi strukturnih makroekonometrijskih modela nacionalnih gospodarstava uključenih u LINK model svjetskog gospodarstva.

nizak (oko 3.2 posto), a do svršetka desetljeća trebao bi se ubrzati na približno 6.5 posto. Uz očekivano povećanje međusobne razmjene zemalja Srednje i Istočne Europe, kao i zemalja MERCOSUR-a, to bi trebalo omogućiti da se ostvare prognoze o oživljavanju svjetske trgovine.

Kao što se može vidjeti iz tabele 1. dok se Zapadna Europa postupno oporavlja (o čemu će se detaljnije govoriti u trećem dijelu rada), američko gospodarstvo nastavlja rasti po umjerenoj stopi, koja je prema prethodnim podacima iznosila 2.4 posto u 1996. godini, i to zahvaljujući rastu osobne potrošnje i privatnih investicija (posebno u području informatičke tehnologije). To je peta godina stabilnog gospodarskog rasta zaredom uz vrlo nisku inflaciju (oko ili manje od 3 posto) i povoljna kretanja na tržištu radne snage, pa je stopa nezaposlenosti na svršetku godine iznosila 5.4 posto. Kamatne stope relativno stabilne, a ispitivanja potrošača pokazuju da postoji optimizam u odnosu na buduća gospodarska kretanja, pa bi upravo osobna potrošnja trebala biti osnovna pokretačka snaga budućeg rasta aktivnosti. I dok su makroekonomski uvjeti američkog gospodarstva vrlo povoljni, osnovni problemi postoje na mikro razini. Distribucija dohodaka nepovoljna je, te se i dalje pogoršava, a postoji i određeni pritisak na rast cijena zbog proizvodnje koja je sasvim blizu punoj iskorištenosti kapaciteta. Iako je prošle godine značajno smanjen fiskalni deficit (pa je on zadovoljio čak i strogi kriterij Maastrichta), u posljednjim su se mjesecima trendovi pogoršali, a trgovinski deficit i dalje raste. Prema predviđanjima ekonomista, kratkoročni su izgledi američkog gospodarstva ipak vrlo povoljni, a sažeto se mogu izraziti kao: stabilan rast od približno 2-3 posto godišnje, niska inflacija, stabilne kamatne stope i snažan dolar. Može li se uopće poželjeti više?

Čini se da je 1996. nastupio i kratkotrajan oporavak japanske privrede, koja već dulji niz godina proživljava recesiju. Japanska je privreda, naime, u prošloj godini zabilježila rast od 3.5 posto. Iako postoje neki ohrabrujući ekonomski pokazatelji, kao što je značajan porast profita (20

postu), stalan rast industrijske proizvodnje, porast investicija, smanjenje ionako niske stope nezaposlenosti (3.3 posto) i uzlazni trend izvoza zahvaljujući deprecijaciji jena, u Japanu se u 1997. zbog usporenog rasta osobne potrošnje, uvjetovanog dodatnim poreznim opterećenjima, očekuje tek nešto više od 1 posto gospodarskog rasta.

U većem broju zemalja u razvoju nastavlja se snažna ekspanzija. Očekuje se da će se gospodarski rast u ovoj grupi zemalja i dalje povećavati i da će njihova aktivnost rasti dvostruko brže nego u razvijenim zemljama.

U tijeku posljednje dvije godine značajno je promijenjena ekonomska politika u mnogim zemljama, pri čemu je najveći broj zemalja pristupio dugoročnom procesu fiskalne konsolidacije. Efekti takve politike donekle su ublaženi manje restriktivnom monetarnom politikom, pa su kamatne stope smanjene u većem broju europskih privreda, u Kanadi i u Japanu. Općenito se očekuje da inflacija u većini industrijski razvijenih zemalja ostane niska.

Nezaposlenost je i dalje niska u SAD i u Japanu, a donekle se smanjuje i u Europi. Ipak, upravo u zapadnoeuropskim privredama, koje dobrim dijelom karakteriziraju dvoznamenkaste stope nezaposlenosti, ona predstavlja i dalje jedan od najznačajnijih problema, pa bi se stanje moglo nastaviti pogoršavati u pojedinim zemljama poput Njemačke, Francuske i Italije.

Tabela 1.
KRETANJA U SVJETSKOJ PRIVREDI
- PREGLED PROGNOZA OSNOVNIH POKAZATELJA

- stope rasta u %

	prognoza					prosjeak
	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	
BDP (USD, cijene 1988.)						
Svijet	2.9	3.1	3.4	3.5	3.4	3.3
- razvijene tržišne privrede	2.5	2.4	2.6	2.7	2.4	2.5
-- SAD	2.4	2.6	2.2	2.2	2.2	2.3
-- Japan	3.5	1.6	2.5	3.1	2.2	2.6
-- EU	1.7	2.4	2.8	2.6	2.6	2.4
- zemlje u razvoju	5.8	6.1	6.3	6.3	6.4	6.2
-- Latinska Amerika i Karibi	3.2	3.9	4.4	4.0	4.2	3.9
-- Afrika	3.8	3.7	3.7	3.8	4.0	3.8
-- Južna i Istočna Azija	6.8	6.8	7.1	7.2	7.1	7.0
-- Zapadna Azija	3.7	4.9	3.6	3.7	3.8	3.9
-- Kina	9.5	10.0	10.2	10.0	10.0	10.0
- Istočna Europa	4.0	4.3	5.3	4.9	4.2	4.5
- Rusija	-6.0	-1.1	1.0	3.1	4.3	0.2
Svjetska trgovina						
izvoz, tekući USD	4.6	3.0	10.7	10.5	9.0	7.5
izvoz, realno	4.5	7.2	6.3	5.9	5.8	5.9
Inflacija (deflator osobne potrošnje)						
-razvijene tržišne privrede	1.8	2.1	2.1	2.1	2.1	2.0
Nezaposlenost (stopa)						
-razvijene tržišne privrede	8.0	7.9	7.8	7.6	7.4	7.7
-- SAD	5.4	5.4	5.7	5.7	5.7	5.6
-- Japan	3.3	3.0	3.0	2.9	2.5	3.0
-- EU*	13.3	13.2	12.8	12.5	12.0	12.8

* Bez Grčke, Islanda, Nizozemske i Švicarske.

Izvor: Projekt LINK (1997).

U Latinskoj Americi bilježi se oporavak gospodarskog rasta, uz obuzdavanje inflacije, koja je relativno niska u većini zemalja, i

tradicionalno snažan priljev inozemnog kapitala. Istovremeno postoje i neke negativne tendencije, poput rasta nezaposlenosti i pogoršavanja već ionako loše socijalne strukture. Latinska Amerika je u 1996. godini ostvarila rast od oko 4 posto, a velikim se uspjehom smatra to što praktično nije bilo krize niti u jednoj zemlji. Najviši rast i dalje ostvaruje Čile (oko 6 posto), a slijede Argentina s približno 5, i Meksiko i Brazil s 3.5-4 posto rasta.

Afrički je kontinent u prošloj godini općenito ostvario snažan rast (3.8 posto), koji je u značajnoj mjeri bio uvjetovan vrlo povoljnim vremenskim prilikama, ali politička situacija u mnogim zemljama ostaje sasvim neizvjesna i mogla bi ugroziti uspješan gospodarski rast na razini od oko 4 posto godišnje, koji se očekuje za gotovo cijeli kontinent i u nekoliko sljedećih godina.

U Južnoj i Istočnoj Aziji se i dalje ostvaruju visoke stope gospodarskog rasta, osobito, ako se one usporede s ostalim dijelovima svijeta. Ipak, kod azijskih se "tigrova"- Hong-Konga, Južne Koreje, Singapura i Tajvana - primjećuje usporavanje gospodarskog rasta, u odnosu na prethodne godine, pa i desetljeća, a to se već smatra određenim neuspjehom. To je uglavnom povezano s usporavanjem rasta izvoza zbog slabljenja svjetske potražnje za proizvodima elektroničke industrije. Sa druge strane, zemlje, poput Indonezije, Malezije, Filipina i Tajlanda, koje su počele otvarati svoje privrede prema svijetu tijekom sedamdesetih godina ubrzavaju rast, a najvišu stopu i dalje ostvaruje Kina.

Politička i ekonomska transformacija bivših socijalističkih zemalja Srednje i Istočne Europe ušla je u svoju osmu godinu. U trenutku kada su reforme započinjale vjerovalo se da će, nakon relativno kratkog razdoblja prilagođivanja, uslijediti razdoblje snažnog ekonomskog rasta, koji će biti održiv u duljem roku s pozitivnim efektima na ukupnu svjetsku privredu. No, pokazalo se da je proces makroekonomske stabilizacije pojedinih privreda mnogo složeniji i dugotrajniji, nego što se vjerovalo na početku

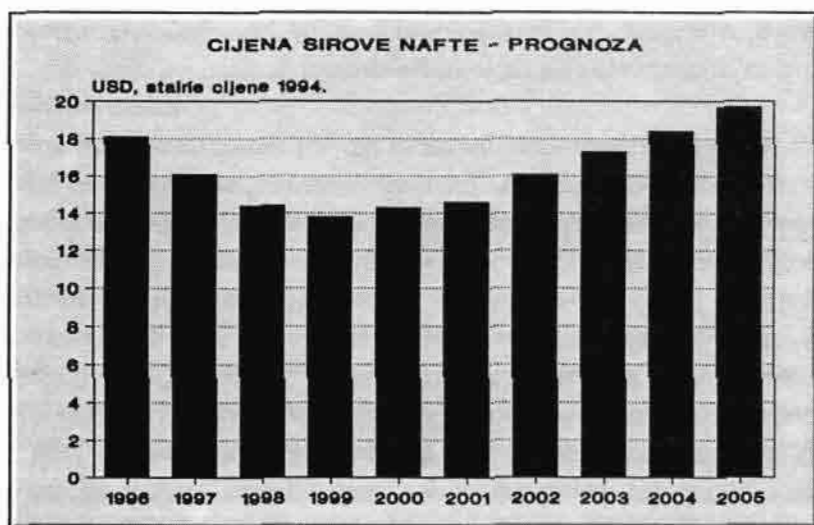
procesa tranzicije, pa je to ujedno i usporilo integraciju tih privreda u svjetsko gospodarstvo.

Iako postoje vrlo značajne razlike u ostvarenim rezultatima između pojedinih privreda u tranziciji, većina je ipak ostvarila značajne uspjehe u području liberalizacije cijena, u promjeni vlasničke strukture u smjeru privatnog vlasništva, u uspostavljanju novih trgovinskih i financijskih tokova (posebno preorijentaciji vanjskotrgovinske razmjene na zapadnoeuropska tržišta), a i većina je nacionalnih valuta postala konvertibilna. Zemlje su se isto tako uključile u međunarodne institucije, prihvaćeni su standardi i norme međunarodnog poslovanja, a veze sa svijetom produbljene su stranim direktnim investicijama, iako je njihov dotok bio usporen i mnogo manji od mogućnosti i očekivanja². Prošlu su godinu zemlje u tranziciji u Srednjoj i Istočnoj Europi završile s rezultatima koji su niži od prijašnjih očekivanja, a u većini zemalja, i manji od ostvarenih stopa rasta u prethodnoj godini. Očekivanja na početku prošle godine također su nagovještavala da će Rusija i Ukrajina prvi put od početka procesa tranzicije ostvariti pozitivnu stopu rasta, no to se, ipak, nije dogodilo. Obje su zemlje donekle uspjele u stabiliziranju svojih privreda, smanjile su proračunske deficite, obuzdale inflaciju i stabilizirale tečajeve, ali se i dalje bilježi značajan pad ekonomske aktivnosti.

Na svršetku pregleda ukupnih ekonomskih prilika u svijetu, ukratko i o kretanju cijena nafte. Kada se o tome govori, uvijek se može reći da ima dobrih i loših vijesti, sve ovisi o tome promatra li se iz perspektive zemlje izvoznice ili zemlje uvoznice nafte. U tijeku 1996. godine cijena nafte značajno je oscilirala, pa se tako na početku godine, zbog blage zime, ali i radi očekivanog povratka Iraka na svjetsko tržište, spustila na 17 USD

² Ukupne strane direktne investicije od početka procesa tranzicije do sredine 1996. godine u zemlje Srednje i Istočne Europe, uključujući Baltičke zemlje i u europske zemlje bivšeg Sovjetskog Saveza, iznosile su 35 milijardi dolara - 75 posto je investirano u zemlje Srednje Europe, a od toga više od 30 posto u Mađarsku.

po barelu, da bi već u razdoblju od veljače do travnja, zbog hladnijeg vremena i malih zaliha, porasla na više od 23 USD. Kada su na početku svibnja Irak i UN potpisali sporazum o ograničenoj prodaji iračke nafte, cijene su ponovno pale na 18 USD. No, kako se politička situacija na Srednjem Istoku zaoštravala, kulminirajući američkim bombardiranjem iračkog teritorija i odgodom povratka Iraka na svjetsko tržište, cijene su opet porasle na oko 25 USD na svršetku listopada. Zahvaljujući povećanoj proizvodnji zemalja OPEC-a i bivšeg Sovjetskog Saveza, cijene su nešto smanjene do svršetka godine, ali su i dalje ostale razmjerno visoke, djelomično i zbog malih zaliha nafte, koje su uvjetovane neodgovarajućom tehnologijom, ali prvenstveno nepoznavanjem budućeg kretanja cijene nafte.

Kao što pokazuje slika, realna cijena sirove nafte trebala bi u razdoblju od 1997. do 2000. blago opadati, a nakon toga se očekuje njezin ponovni porast. Kratkoročne promjene, jednako kao i dugoročni trend razine cijena, uvjetovani su promjenama u ponudi i potražnji na koje posebno veliki utjecaj imaju političke okolnosti u pojedinim dijelovima svijeta. Tako je u siječnju ove godine cijena sirove nafte dostigla

maksimalnu razinu nakon Zaljevskog rata (25 USD po barelu). No, taj je porast cijena bio uvjetovan okolnostima koje nisu imale dugotrajniji karakter, pa je cijena već do ožujka smanjena za oko 5 USD po barelu. Naime, rast cijena na početku godine bio je uglavnom povezan sa smanjenjem zaliha sirove nafte, a sve u očekivanju pada cijena, uvjetovanog djelomičnim povratkom Iraka na svjetsko tržište. Dogovor o primjeni UN rezolucije koja to omogućuje nekoliko je puta odgađan, a prilikom svake odgode prerađivači nafte nastavili su smanjivati zalihe, pa je to uvjetovalo porast cijena. Rezolucija se konačno počela primjenjivati na svrštku prošle godine, a formulirana je tako da utvrđuje kako Irak može prodati nafte u vrijednosti od jedne milijarde USD svakih 90 dana, pri čemu taj prihod može biti iskorišten samo za humanitarne potrebe. Ograničenim povratkom Iraka na tržište, cijena je zaista počela opadati, a rezolucijom nedefinirana količina koju Irak može prodati, stalno se povećavala i na taj je način dalje smanjivala cijenu.

Kratkoročne prognoze upućuju na to da će ponuda nafte rasti brže od potražnje i da će povećanje zaliha smanjivati cijene na svjetskom tržištu. Očekivano povećanje ponude povezano je s povećanjem proizvodnje zemalja izvoznica nafte koje nisu članice OPEC-a (proizvodnja u Sjevernom moru i Meksiku). Istovremeno je sam OPEC suočen s problemom kako smanjiti proizvodnju ostalih zemalja, da bi se stvorio prostor za Irak, i kako obuzdati pojedine članice organizacije (posebno Venecuelu) koje već i sada proizvode znatno više od dogovorenih kvota. Dugoročno bi nekoliko faktora ipak moralo omogućiti OPEC-u da poveća svoj udio na svjetskom naftnom tržištu. Očekuje se, naime, postupni pad u proizvodnji zemalja koje nisu članice OPEC-a, posebno zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza. Naime, u proteklih se nekoliko godina njihov izvoz nafte povećavao unatoč smanjenoj proizvodnji i to zbog oslabljene domaće potražnje. U sljedećim se godina ipak očekuje oživljavanje domaće proizvodnje u tim zemljama, a time i povećanje njihove potražnje za naftom. Osim toga, iako su geološke zalihe u tim zemljama značajne, sama proizvodnja i otkrivanje novih nalazišta bili su u posljednjim godinama rezultat zajedničkih ulaganja sa stranim

investitorima, koji zbog destimulativnih zakona nisu spremni i dalje ulagati, pa se očekuje stagnacija rasta proizvodnje.

3. PREGLED PO POJEDINIM SKUPINAMA ZEMALJA

Sada ćemo nešto podrobnije razmotriti gospodarske perspektive pojedinih skupina zemalja. Za nas je posebno zanimljivo sagledati predviđanja ekonomskih kretanja kod nama najznačajnijih vanjskotrgovinskih partnera ili potencijalnih izvoznih tržišta. Počinjemo stoga sa zemljama Europske unije, nastavljamo sa zemljama u tranziciji, da bismo na svršetku nešto rekli i o istočnoazijskim (starim i potencijalnim novim) "tigrovima".

Europska unija

Europske se privrede postupno oporavljaju od cikličkog predaha na svršetku 1995. i na početku 1996. godine. Zbog restriktivne fiskalne politike i potrebe zadovoljenja uvjeta za pristupanje Europskoj monetarnoj uniji, najznačajnije su zapadnoeuropske privrede zabilježile u prvom dijelu 1996. godine nisku razinu ekonomske aktivnosti. Na početku jeseni pojavili su se, ipak, znaci oporavka, a u tijeku 1997. i 1998. godine očekuje se umjereni rast. Oporavak se oslanja na investicijsku potrošnju, koja je zasad, u odnosu na prijašnje cikličke zaokrete, još uvijek oslabljena (posebno u Njemačkoj), upravo kao i rast osobne potrošnje (osim u Velikoj Britaniji), i to zbog visoke nezaposlenosti i zbog snažnih fiskalnih ograničenja. Poticaj rastu zapadnoeuropskih privreda trebala bi dati i deprecijacija njemačke marke i valuta koje su uz nju vezane.

Gotovo sve zemlje članice Europske unije izrazile su želju da postanu dio zajedničkog Europskog monetarnog sustava od početka 1999. godine. Kako bi se kvalificirale, one moraju zadovoljiti Maastrichtske kriterije i to

upravo u ovoj godini. Najviše se pažnje pritom posvećuje zadovoljavanju dvaju kriterija fiskalnog prilagođivanja. Naime, prema Sporazumu iz Maastrichta, proračunski deficit ne smije prelaziti 3 posto BDP-a, a ukupan akumulirani javni dug ne smije biti veći od 60 posto domaćeg proizvoda. Inflacijski kriterij relativno će lako biti zadovoljen u većini zemalja, zbog činjenice da cijelu regiju karakterizira niska inflacija. Većina zemalja očekuje da će zadovoljiti i kriterij proračunskog deficita, no u nekim je zemljama on zahtijevao i još uvijek zahtijeva izuzetno restriktivne mjere ekonomske politike.

Općenito se vjeruje da početak djelovanja Europske monetarne unije neće biti odgođen, jer bi se s daljim odgađanjem vjerojatno odustalo i od cijele ideje, a to se zbog političkih razloga neće dopustiti. Unatoč brojnim diskusijama, zagovornicima i protivnicima, može se reći da projektu *Europske monetarne unije nije unaprijed osiguran ni siguran uspjeh, ni siguran neuspjeh* - koristi i troškovi zasad su, naime, previše fino izbalansirani, da bi se tako nešto moglo zaključiti, a u najvećoj će mjeri sve ipak ovisiti o odlukama koje će vlade zemalja članica Unije tek trebati donositi u budućnosti (Currie, 1997). No, sigurno je da će koristi za pojedine zemlje biti različite, pa se tako općenito predviđa da će zemlje u monetarnoj uniji uživati nisku i stabilnu inflaciju, što je veliki dobitak za *one privrede, koje su bile sklone višim ili visokim stopama inflacije*, a sa druge strane, nositelji ekonomske politike tih zemalja izgubiti će mogućnost prilagođivanja ekonomskim (ne)prilikama, prilagođivanjem tečaja ili kamatnih stopa. U onim, pak, zemljama u kojima je monetarna politika prije bila ispravno vođena, trošak će biti relativno velik. U znatnoj će mjeri odnos troškova i koristi ovisiti i o slobodi koju će vlade imati u vođenju fiskalne politike, a o tome će se tek odlučivati. S obzirom na *zajedničku valutu - euro*, *Europska bi monetarna unija trebala promovirati trgovinu i investicije i racionalniju lokaciju industrije u Europi*.

Može se očekivati da Njemačka, Francuska, Španjolska, Nizozemska i Belgija zadovolje potrebne uvjete. Istovremeno se ne očekuje da će ih

zadovoljiti Italija, unatoč velikom naporu fiskalnog prilagođivanja, a sasvim je sigurno da Grčka ostaje izvan prvog kruga zemalja koje će formirati Europsku monetarnu uniju. Vjerojatno će i deficit Velike Britanije biti nešto veći od potrebnog kriterija od 3 posto BDP-a, a isto tako neće biti zadovoljen ni tečajni kriterij zbog razmjerno velikih oscilacija funte. No, kada se radi o Velikoj Britaniji, politički su razlozi za neulazak mnogo snažniji. Očekuje se da će i Irska, Danska, Finska, Luksemburg i Portugal zadovoljiti uvjete za ulaz u monetarnu uniju. Također bi Švedska i Austrija trebale zadovoljiti inflacijski, ali se ne očekuje da će striktno zadovoljiti kriterij deficita.

Zbog blagog oporavka europskih privreda ove će godine biti nešto lakše zadovoljiti kriterije nego 1996. godine, ali će u nekim zemljama biti potrebne dodatne mjere ekonomske politike, koje će vjerojatno imati negativne posljedice po ekonomski rast tih zemalja. No, restriktivnija fiskalna politika, zajedno sa strukturnim unapređenjima u javnim financijama, trebala bi u duljem roku povećati povjerenje poslovnih krugova i potrošača.

U Njemačkoj je rast BDP-a u prošloj godini, prema prethodnim podacima, iznosio 1.4 posto. Rast je ostvaren gotovo isključivo zahvaljujući rastu neto izvoza. I dok je izvoz bio snažan, čemu je pogodovao i tečaj njemačke marke, domaća je potražnja znatno zaostajala, a promjena tog trenda ne očekuje se niti u bliskoj budućnosti, prvenstveno zbog oslabljene investicijske potražnje, uvjetovane velikim investiranjem proteklih godina. Potvrda je toga i činjenica da su privatne investicije u prošloj godini zabilježile negativnu stopu. Zapadni dio zemlje i dalje prosperira više od istočnoga, u kojem je prošlogodišnji rast iznosio samo 3 posto, dajući slabe izgleda za brzu konvergenciju sa zapadnim dijelom gospodarstva. U 1996. godini prosječna je stopa nezaposlenosti iznosila 10.4 posto (u istočnom dijelu zemlje 17 posto). Njemački je deficit bio nešto veći od 3 posto BDP-a, pa vjerojatno neće niti ove godine biti striktno zadovoljen Maastrichtski kriterij, no to zasigurno neće predstavljati prepreku za ulaz Njemačke u Europsku monetarnu uniju.

Tabela 2.
EUROPSKA MONETARNA UNIJA
- IZGLEDI ZADOVOLJENJA KRITERIJA

deficit državnog proračuna: % BDP-a								
	cilj	Njem.	Franc.	Italija	Velika Brit.	Španj.	Nizoz.	Belgija
1996.	-3.0	-3.9	-4.0	-6.7	-4.6	-5.1	-3.0	-3.5
1997.	-3.0	-3.0	-3.2	-4.6	-3.2	-3.4	-2.4	-3.0
1998.	-3.0	-2.1	-3.0	-4.5	-2.5	-3.0	-1.9	-2.5
1999.	-3.0	-1.8	-2.5	-3.3	-1.7	-2.6	-1.5	-2.3
javni dug: % BDP-a								
	cilj	Njem.	Franc.	Italija	Velika Brit.	Španj.	Nizoz.	Belgija
1996.	60.	59.1	54.9	125.6	54.5	66.2	79.4	129.4
1997.	60.	58.9	55.0	124.1	54.7	65.0	77.3	124.0
1998.	60.	57.3	55.3	119.9	54.4	62.6	75.3	122.1
1999.	60.	55.5	55.3	114.1	53.2	59.5	73.1	119.6
inflacija: %								
		Njem.	Franc.	Italija	Velika Brit.	Španj.	Nizoz.	Belgija
1996.		1.8	1.9	4.4	2.9	3.4	1.9	2.0
1997.		1.7	2.0	3.3	2.2	2.8	2.2	1.8
1998.		1.8	1.8	4.2	2.1	3.0	2.1	2.0
1999.		2.1	1.9	4.3	2.7	3.2	1.9	2.1

Izvor: Morgan, Pain i Hubert (1997, str. 8).

Čini se da je, prema podacima o narudžbama, njemačko gospodarstvo ipak na putu umjerenog oporavka. Unatoč tim naznakama, prognoza za 1997. godinu nije osobito obećavajuća - BDP bi trebao porasti tek nešto više od 2 posto, a ni u bliskoj budućnosti ne očekuje se prijelaz na više stope gospodarskog rasta. To je donekle u suprotnosti sa činjenicom da su kamatne stope niske, da ne postoji rizik inflacije, da proizvodnost raste, a jedinični troškovi rada opadaju, povećavajući međunarodnu konkurentnost. Glavni problem, ipak, ostaje poticanje oporavka domaće potražnje.

Talijansko gospodarstvo zabilježilo je protekle godine porast od tek nešto manje od 1 posto i to zahvaljujući posljednjim tromjesečjima, nakon što je u prva tri mjeseca došlo do pada gospodarske aktivnosti. Rezultat je to restriktivne fiskalne politike (ostvaren je primarni suficit od 3 posto) u pokušaju da se zadovolje fiskalni uvjeti Maastrichtskog sporazuma i osigura pridruženje Europskoj monetarnoj uniji već u prvom krugu 1999. godine. Inflacija je, kao i u ostalom dijelu Europske unije niska, a nezaposlenost blizu 12 posto, pri čemu je na sjeveru zemlje oko 6-7 posto, a na jugu čak 20-25 posto. Različitim se mjerama pokušava potaknuti osobna potrošnja, a time i domaća potražnja, kako bi se omogućio snažniji oporavak gospodarske aktivnosti. U godini 1997. očekuje se da će zbog potrebe daljeg održavanja fiskalne discipline rast iznositi tek nešto više od 1 posto.

Francuska također bilježi rast od samo 2 posto u 1996. godini, a na toj bi razini trebao ostati i ove godine. Za razliku od kontinentalnog dijela Europe, iskustvo Velike Britanije u posljednjim godinama pokazalo je atipično cikličko ponašanje. Kao rezultat slabijeg rasta ekonomske aktivnosti, monetarna je politika postala 1996. nešto ekspanzivnija. Rast u 1996. godini (3.3 posto) uglavnom je, za razliku od ostalih zapadnoeuropskih privreda, predvođen rastom osobne potrošnje, ali i investicija. Stopa nezaposlenosti niža je od 6 posto, a za ovu je godinu predviđen rast od 3 posto.

Rast austrijskog gospodarstva bio je u 1996. godini prilično razočaravajući i iznosio je tek oko 1 posto. Vjeruje se da se privreda vraća na nešto povoljniju putanju, a poticaj obnavljanju tih kretanja daje inozemna potražnja i, djelomično, investicije (posebno u strojeve i opremu). Domaća je potražnja i dalje oslabljena, inflacija je manja od 2 posto, a proračunski je deficit smanjen na manje od 4 posto BDP-a. S promjenom kancelara nije došlo do većih promjena u politici, a vladajuća je koalicija dogovorila restriktivan skup mjera fiskalnog konsolidiranja za 1996. i 1997. godinu uz smanjenje javne potrošnje i povećanje fiskalnih prihoda. Izgledi austrijskog gospodarstva uglavnom

ovise o uspješnosti njemačkog gospodarstva, a u 1997. godini očekuje se rast od približno 1.5 posto.

Srednja i Istočna Europa³

Može se reći da su rezultati ostvareni u 1996. godini u tranzicijskim gospodarstvima Srednje i Istočne Europe općenito nešto lošiji nego što se očekivalo, pa i ostvarilo godinu dana prije. U gotovo svim zemljama domaća potražnja, posebno investicije, i uvoz bili su vrlo snažni, a usporavanje aktivnosti u Zapadnoj Europi smanjilo je izvoz, s negativnim posljedicama po bilance tekućih transakcija. Samo su Poljska i Slovačka uspjele zadržati visoke stope rasta, a rast je značajno usporen u Češkoj i Rumunjskoj. Mađarska je ostvarila nisku, ali zbog prijašnjih problema, ipak zadovoljavajuću stopu rasta, a najveći su se problemi javili u Bugarskoj, koja je na svršetku godine ušla u razdoblje hiperinflacije uz vrlo značajan pad gospodarske aktivnosti. Rusija i Ukrajina nisu ni u 1996. godini uspjele zaustaviti negativan trend privredne aktivnosti koji postoji od početka procesa tranzicije. U obje je zemlje vrlo razvijena "siva ekonomija", pa su stoga službeno objavljene stope pada ekonomske aktivnosti vjerojatno precijenjene, ali ipak i dalje prisutne. Glavni problemi koji sprječavaju obnovu ekonomskog rasta odnose se na nedovoljnu liberalizaciju na mikro razini, na vrlo visoko porezno opterećenje i na korupciju koja u značajnoj mjeri paralizira poslovni život.

Umjereno se smanjenje inflacije nastavlja u većini zemalja zahvaljujući niskim proračunskim deficitima i restriktivnoj monetarnoj politici, a po prvi je put u tijeku prošle godine inflacija stavljena pod kontrolu i u Rusiji i u Ukrajini.

³ Ovom se prilikom detaljnije analiziraju Bugarska, Češka, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Slovačka, Slovenija, Rusija i Ukrajina.

Iako deficit tekućeg računa platne bilance raste u Poljskoj, u Slovačkoj i u Češkoj, još nije dosegnuta opasna razina, a povećani bi uvoz morao imati dugoročne pozitivne efekte. Snažan gospodarski rast u Poljskoj i u Slovačkoj obilježio je uzlet domaće potražnje, i to prvenstveno investicija. Realni rast investicija je u Češkoj iznosio 18, u Poljskoj 20, u Slovačkoj 33, a u Sloveniji 11 posto. Osobna je potrošnja značajno porasla u Češkoj, u Poljskoj i u Slovačkoj uz pomoć velikog realnog rasta plaća. Nacionalne valute uglavnom su ponovno aprecirale, a niti jedna od zemalja nije imala značajniji dotok stranih direktnih investicija.

Ekonomski rast zemalja Istočne i Srednje Europe trebao bi se ubrzati u 1997. i 1998. godini, kao posljedica pozitivnih rezultata u stabilizacijskim politikama, ali i kao rezultat očekivanog oporavka, kako zemalja Europske unije, tako i Rusije. Provođenje restriktivnih stabilizacijskih programa vjerojatno će kratkoročno umanjiti rast u Bugarskoj i Rumunjskoj. Visoke stope rasta domaće potražnje vjerojatno neće biti moguće ponoviti u većini zemalja, iako bi ta komponenta trebala i u 1997. godini davati osnovni poticaj rastu. Što se tiče izvoza, osnovni je problem njegovog daljeg unapređenja nedostatak posebnih poticaja, a niti moguća deprecijacija valuta, zbog niske cjenovne elastičnosti izvoza, ne bi dala željene rezultate. Stoga se očekuje da bolje rezultate mogu ostvariti one zemlje koje su već uložile značajna sredstva u unapređenje tehnologija u posljednjim godinama, kao što su npr. Češka, Poljska i Mađarska. Uvoz će zasigurno ostati visok, i to posebno uvoz strojeva i opreme. Deficiti tekućih bilanci zasada se pokrivaju bez problema dotokom stranog kapitala, devizne rezerve su općenito na zadovoljavajućoj razini, a regiju ne karakterizira visoka zaduženost. Očekuje se da će 1998. godine sve zemlje, uključujući Rusiju i Ukrajinu, ostvariti pozitivnu stopu rasta i da će se divergencija između stopa početi smanjivati.

Tabela 3.
ZEMLJE U TRANZICIJI - IZGLEDI DO 2000. GODINE

	BDP po stanovniku (tekući USD)	BDP - stope rasta (%)			Inflacija (%)			Trgovinska bilanca kao % BDP-a
		prognoza			prognoza			
	1996.	1996.	1997.	1998-2000.	1996.	1997.	1998-2000.	1996.
Bugarska	1176	-8.3	-2.0	3.6	142.1	659.	17.3	+0.9
Češka Republika	5049	4.0	4.9	5.5	8.8	7.7	6.2	-12.0
Mađarska	4592	2.2	3.6	3.8	21.4	14.1	7.5	-6.3
Poljska	3321	5.6	5.8	5.2	19.8	15.7	11.2	-8.9
Rumunjska	1531	4.1	0.8	5.7	40.3	70.5	20.2	-4.9
Slovačka	3519	6.8	6.0	5.6	5.7	6.0	5.7	-11.1
Slovenija	9300	3.5	4.0	4.5	8.8	9.0	-	-4.6

Izvor: Projekt LINK (1997).

Kriza u Bugarskoj u tijeku prošle godine sve se više produbljuje zahvaćajući sve aspekte ekonomskog, političkog i društvenog života. Fiskalna kriza u kombinaciji s bankarskom, uz iscrpljene devizne rezerve i monetizaciju rastućeg fiskalnog deficita dovela je zemlju na svršetku godine na prag hiperinflacije. Stoga je socijalistička vlada pod pritiskom javnosti bila prisiljena dati ostavku, a u travnju ove godine provedeni su i parlamentarni izbori na kojima je oporba ostvarila veliku pobjedu. Uz značajan pad BDP-a, inflacija je prošle godine dosegla troznamenkastu razinu, a proračunski je deficit iznosio 11 posto BDP-a. Kao što se vidi iz tabele, Bugarska je jedina od tranzicijskih privreda ostvarila suficit u razmjeni roba sa svijetom, ali uz čak dvadesetopostotni pad i izvoza i uvoza. Obnova pozitivnog rasta očekuje se tek u 1998. godini.

U Češkoj je prošle godine došlo do usporavanja rasta BDP-a, koji je na godišnjoj razini iznosio oko 4 posto, uz visoki rast investicija od 18 posto i petpostotni rast osobne potrošnje, ali i značajno povećanje trgovinskog i tekućeg deficita. Inflacija je tek neznatno smanjena (8.8 posto) u odnosu na prethodnu godinu, a prosječne su mjesečne plaće nastavile

ubrzano rasti. Do svršetka stoljeća prosječna stopa rasta bi trebala iznositi oko 5 posto.

Mađarska je 1996. godine ostvarila tek marginalan rast, ali je uspostavljena vanjska i fiskalna ravnoteža, zahvaljujući restriktivnoj politici u posljednje dvije godine. Inflacija je, pak, iznosila oko 20 posto. Čini se da je dno recesije bilo na prijelazu iz 1995. u 1996. godinu, pa bi se gospodarski rast u ovoj godini trebao ubrzati na oko 3 posto, uz dalji pad inflacije.

Poljska je uspjela zadržati rast od oko 5-6 posto, i to zahvaljujući rastu osobne potrošnje (oko 8 posto) i investicija (više od 20 posto). U 1996. godini je, za razliku od većine ostalih zemalja, povećan i izvoz, i to desetak posto, uz povećanje uvoza više od 30 posto. U razdoblju do svršetka desetljeća predviđa se prosječan godišnji rast od 5 posto.

Pobjeda opozicije na izborima na svršetku 1996. značila je za rumunjsko gospodarstvo početak novih ekonomskih reformi i optimizma. Očekivanja rasta cijena zbog manje restriktivne politike u izbornoj godini ostvarila su se, pa je inflacija porasla na oko 40 posto, a BDP je porastao 4.1 posto, što predstavlja značajno usporavanje rasta u odnosu na stopu od 7 posto ostvarenu u 1995. godini. Optimizam, ipak, ulijeva činjenica da privatni sektor ostvaruje oko 52 posto BDP-a.

Slovačka i dalje ostvaruje najviši rast od svih privreda u tranziciji. Unatoč smanjenoj inozemnoj potražnji, i zbog toga neostvarenom rastu izvoza, znatno je ubrzan rast domaće potražnje, pa je ukupan porast gospodarske aktivnosti iznosio 6.9 posto, uz impresivan rast investicija od 33 posto (izgradnja nuklearne centrale i cesta) i javne potrošnje od 24 posto. Inflacija je i dalje niska (5.7 posto), nezaposlenost iznosi 15 posto, a deficit tekućeg računa dosegao je prošle godine 10 posto BDP-a. U 1997. očekuje se gospodarski rast od 6 posto, a do svršetka desetljeća, prosječne godišnje stope od oko 5-6 posto.

Rezultati slovenskog gospodarstva u 1996. godini bili su nešto slabiji nego godinu dana prije. U prvom dijelu godine došlo je do velikog pada izvoza uvjetovanog smanjenom potražnjom, osobito u Njemačkoj, kojoj je redovito namijenjena 1/3 ukupnog izvoza. Do svršetka godine situacija se popravila, pa je, izraženo u tekućim američkim dolarima, izvoz pao tek 0.1, a uvoz 1 posto. BDP je u 1996. porastao 3.5 posto (godinu dana prije 3.9 posto), cijene na malo porasle su 8.8 posto (8.6 posto u 1995.), tekući račun platne bilance iz blagog deficita prešao je u suficit od 35 miliona USD, a stopa nezaposlenosti porasla je na 14.4 posto. Visoka nezaposlenost zajedno s vrlo slabim rastom industrijske proizvodnje ukazuje na najveći problem slovenskog gospodarstva, nezavršen posao restrukturiranja poduzeća. Dok je monetarna politika bila blago restriktivna, fiskalna je ostvarila osnovni cilj - uravnoteženi proračun. No, za razliku od monetarne i fiskalne politike, politika dohodaka bila je mnogo manje restriktivna, pa je i dalje ostala indeksacija plaća, mirovina i socijalnih primanja. Prošle je godine potpisan ugovor o pridruženom članstvu s Europskom unijom koji bi trebao unaprijediti položaj slovenskih izvoznika na tržištu zemalja Europske unije. Završena je i prva faza privatizacije, pa se kreće u drugu, a počinje i privatizacija dviju najvećih, sada saniranih banaka. Na početku 1998. očekuju se uvođenje poreza na dodanu vrijednost i početak reforme mirovinskog sustava. Predviđanja za 1997. ovise u značajnoj mjeri o ekonomskoj aktivnosti u svijetu, osobito u Europskoj uniji. Očekuje se rast od oko 4 posto, pri čemu bi veći doprinos trebale dati investicije, a manji osobna potrošnja.

Kriza ruskog gospodarstva nastavila se i u 1996. godini s padom BDP-a od 6 posto, industrijske proizvodnje od 5 posto i investicija od 18 posto. Izbori i bolest predsjednika Jeljcina uvjetovali su da protekla godina bude izgubljena za ozbiljnije ekonomske reforme vezane uz privatizaciju, reformu fiskalnog sustava i investicije. To je bila sedma godina pada BDP-a zaredom. Ipak, postoje i neki pozitivni indikatori - restriktivna monetarna i fiskalna politika svele su inflaciju na podnošljivu razinu od 22 posto, a to je šest puta niže nego godinu dana prije, smanjen je udio industrije u dodanoj vrijednosti (manje od 30 posto); valuta je postala

interno konvertibilna; kamatne su stope u realnom izrazu pozitivne, a zabilježen je i trgovinski suficit. Problemi u fiskalnoj politici, ipak, su i dalje vrlo izraženi - naplata prihoda bila je tek 70 posto očekivane, no deficit je financiran prodajom obveznica i inozemnim kreditima. Godina 1997. trebala bi konačno biti godina promjene trenda u ukupnoj ekonomskoj aktivnosti.

Ukrajina je proživjela još jednu godinu dvoznamenskastog pada BDP-a, ovaj put od desetak posto. Inflacija je snižena kao rezultat restriktivne monetarne i fiskalne politike, ali je ipak ostala na troznamenkastoj razini (180 posto). Očekivanja su vezana uz oporavak Rusije kao najvažnijeg partnera, a pozitivna se stopa gospodarskog rasta predviđa 1998. godine.

Južna i Istočna Azija

Zemlje u razvoju Južne i Istočne Azije završile su još jednu godinu, u svjetskim razmjerima, vrlo impresivnog gospodarskog rasta, pa to i dalje ostaje najbrže rastuća regija svijeta. Ponovo je to bila godina s najvišom prosječnom stopom rasta aktivnosti u svijetu (6.8 posto) uz opadajuću inflaciju. Kao i uvijek, bile su prisutne znatne razlike između pojedinih zemalja, ali je većina ipak ostvarila rast u rasponu od od 5 do 7 posto.

Često se postavlja pitanje, hoće li u duljem roku biti moguće održati tako visoke stope gospodarskog rasta u ovom dijelu svijeta i, postoji li na prostoru jugoistočne Azije uopće proces konvergencije između razina razvijenosti pojedinih zemalja. U devedesetima je, naime, u većini *novointerijaliziranih zemalja jugoistočne Azije* (Hong-Kong, Južna Koreja, Singapur, Tajvan), rast bio nešto usporeniji nego desetljeće prije toga, a kao što pokazuje tabela 4. taj se trend nastavlja i dalje. Istovremeno se ubrzava rast u Indoneziji, Filipinima, Maleziji, Tajlandu, te u Kini.

Tabela 4.
STARI I NOVI "TIGROVI"

	BDP po stanovniku (tekući USD)	BDP - stope rasta (%)		Inflacija (%)	
		prognosa		prognosa	
	1996.	1990-1995.	1996-2000.	1990-1995.	1996-2000.
Hong-Kong	24665	5.2	5.0	9.4	5.4
Južna Koreja	10771	7.9	6.7	6.6	4.4
Singapur	26312	8.4	7.3	2.7	1.8
Tajvan	12520	6.5	6.4	3.8	2.0
prosjek	18567	7.0	6.4	5.6	3.4
Indonezija	1121	7.1	7.7	8.7	6.8
Malezija	4636	8.8	8.2	3.7	1.5
Filipini	1191	2.4	6.7	11.1	6.1
Tajland	3019	8.9	7.4	5.0	4.6
prosjek	2492	6.8	7.5	7.1	4.8
Kina	657	10.2	9.9	10.0	7.0

Izvor: Projekt LINK (1997) za prognoze, ostalo UBS (1997).

Čini se da Japan, novoindustrijalizirane zemlje, kao i zemlje Jugoistočne Azije poput Indonezije, Filipina, Malezije i Tajlanda, prolaze različite faze istog ciklusa, koji obuhvaća ubrzavanje gospodarskog rasta, stagnaciju i usporavanje rasta. Samo ubrzavanje rasta, barem u Aziji, bilo je usko povezano s otvorenjem tih privreda prema svijetu. Prva grupa zemalja obuhvaća Japan, odnosno novoindustrijalizirane privrede koje su taj proces započele u šezdesetim godinama, a većina je zemalja iz druge grupe otvorila svoje privrede prema svijetu u sedamdesetim godinama. Budući da je i u grupi zemalja Južne Azije (Indija, Pakistan, Bangladeš, Šri Lanka) danas prisutan proces reformi, one će zasigurno također proživjeti razdoblje brze akceleracije rasta u sljedećim desetljećima (Dowling i Mundle, 1996).

Nekoliko argumenata govori u prilog tvrdnji da stopa rasta azijskih "tigrova", unatoč usporavanju njihova rasta i prisutnosti procesa

konvergencije u razinama dohodaka, još zadugo ne bi smjela biti snižena na tek oko 2 do 3 posto, poput onih u industrijski razvijenim tržišnim privredama, čijoj se razini razvijenosti približavaju. Prvi se argument odnosi na značajne razlike u stopama štednje i investicija između tih grupa zemalja. Očekuje se da će stope štednje u Aziji ostati visoke, kako zbog visoke državne štednje (stalno proširenje porezne osnovice, nema skupih mirovinsko-socijalnih sustava), važnosti nasljedstva iz kulturnih razloga, tako i zbog boljeg sustava poticanja štednje. Osim toga, državni je sektor znatno manji i mnogo je efikasniji kod azijskih zemalja. Treći je razlog taj što će ove zemlje i dalje imati koristi od smanjenja tehnološkog jaza u odnosu na najnaprednije privrede svijeta, a zasigurno će i same početi više ulagati u istraživanje i razvoj (Dowling, 1996).

Hong-Kong je prošle godine ostvario rast od 4.7 posto, a ukupan je izvoz porastao 4.2 posto. S prvim danom srpnja ove godine, Hong Kong će sa svojih šest miliona stanovnika biti vraćen Kini, ali bi i dalje trebao uživati visoki stupanj autonomije u svim područjima, osim u vanjskoj politici i obrani. Tako će neovisno formulirati svoju monetarnu i tečajnu politiku i samostalno će regulirati financijske transakcije na vlastitom tržištu. Prema dogovoru, kapitalistički će sistem opstati u sadašnjem obliku i slijedećih pedeset godina, a biti će zadržana i vrlo uspješna novčarska uprava, u kojoj je valuta vezana za američki dolar. Za razliku od Europske unije, gdje se kreće prema monetarnoj uniji, Kina i Hong-Kong zadržati će samostalne monetarne sustave (Sheng, 1997). Zbog ipak postojećih nedoumica o bliskoj budućnosti, mnogo faktora može, na ovaj ili na onaj način, determinirati buduću ekonomsku aktivnost Hong-Konga, a to se prije svega odnosi na ekonomsku situaciju u svijetu, na stabilnost kineske privrede, na povjerenje američkog i europskog tržišta u hong-konšku privredu i na konkurentnost njezinih proizvoda na tim tržištima. Za godinu 1997. očekuje se rast od 4.9 posto.

U Singapuru je rast usporen sa 8.8 posto u 1995. na 7 posto u 1996. godini, a jedan je od glavnih razloga smanjeni rast izvoza uvjetovan stagnacijom potražnje za elektroničkom opremom. I dalje će osnovni

pokretači ekonomskog rasta biti izvoz i strane investicije, ali se smatra da postoji potreba ozbiljnog razmatranja industrijske strukture. U sljedeće tri godine rast bi trebao biti između 7.5 i 8 posto. Tajvanski BDP porastao je 5.7 posto u 1996., što je najniža stopa rasta u posljednjih deset godina, osim 1990. Uzrok je u oslabljenoj osobnoj potrošnji, a to je povezano s vojnom akcijom Kine u kolovozu 1995, koja je kulminirala u ožujku 1996. Drugi dio godine pokazao je mnogo bolje rezultate, pa je prognoza za 1997. mnogo optimističnija. Očekuje se da će u okviru ekonomske politike posebno biti poticane privatne investicije, domaće i strane, što bi između ostalog, osiguralo rast od oko 6 posto u 1997.

Usprkos političkim i socijalnim prilikama, u Indoneziji je ostvaren vrlo visok rast od 7.8 posto, pri čemu je osnovica rasta bila domaća potražnja, i to investicije, koje su rasle brže nego ikada prije. Već osam godina uzastopce malezijska je privreda u snažnom usponu rastući po prosječnoj godišnjoj stopi od 8.7 posto. Procjenjuje se da je rast u 1996. bio 8.2 posto, a rast bi se trebao kretati na istoj razini i u sljedeće dvije godine. U 1996. godini rast je u Filipinima iznosio 5.5 posto, a to je rezultat oporavka poljoprivredne proizvodnje, ubrzanog rasta uslužnih djelatnosti i ekspanzije industrije. Glavni poticaj rastu i dalje daju investicije i izvoz, pri čemu treću godinu zaredom izvoz raste po dvoznamenkastoj stopi rasta, uz rekordan priljev inozemnog kapitala. Očekuje se dalji ubrzani rast investicija i izvoza, pa bi se stopa ukupnog rasta trebala podići na razinu od 7 do 8 posto.

U Kini se značajnim uspjehom smatra to što je, prvi put od 1993. godine, realni rast BDP-a (9.7 posto) u 1996. godini bio viši od stope inflacije (cijene na malo porasle su 6.1 posto), pa su time zadovoljeni postavljeni ciljevi, a to je umjereni stabilan gospodarski rast i inflacija niža od 10 posto. Glavni doprinos rastu dale su investicije (12.5 posto rasta), a inozemni je kapital nastavio pritjecati. Uz relativno restriktivnu monetarnu politiku, dalji priljev inozemnog kapitala i uz kontrolu budžetskog deficita u 1997. godini očekuje se realni rast na razini od oko 10.4 posto.

4. IMPLIKACIJE ZA HRVATSKU

Nakon pregleda trendova u svjetskoj privredi po glavnim svjetskim regijama, pokušajmo sagledati kakav utjecaj oni mogu imati na hrvatsko gospodarstvo, točnije na hrvatski izvoz. Hrvatski je izvoz determiniran mogućnostima uvoza njezinih partnera, pa bez obzira na neraspolaganje svim potrebnim podacima, možemo barem pokušati nagađati i o njegovim izgledima. U traženju odgovora na to pitanje pomoći će nam tabela 5.

U prvom retku tabele izračunate su stope rasta svjetske trgovine relevantne za hrvatski izvoz. Naime, iako su već u tabeli 1. bile navedene predviđene stope rasta ukupne svjetske trgovine, za nas svi dijelovi svijeta nisu u vanjskotrgovinskoj razmjeni podjednako važni. Stope u tabeli 5. dobivene su stoga ponderiranjem odgovarajućih prognoziranih veličina vrijednosti uvoza u razdoblju do svršetka desetljeća s geografskom distribucijom hrvatskog izvoza. Pritom su kao fiksni ponderi distribucije hrvatskog izvoza korišteni prosječni udjeli hrvatskog izvoza po zemljama namjene u razdoblju između godine 1994. i 1996., u kojima je ta distribucija, nakon nekoliko početnih godina nakon osamostaljena u kojima je značajno oscilirala, dosegla relativnu stabilnost.

Dakle, u tabeli 5. u prvom retku dan je prognozirani rast svjetske trgovine relevantne za hrvatsko gospodarstvo, a u drugom je retku stopa rasta ukupne svjetske trgovine. U oba slučaja radi se o prognoziranim stopama rasta vrijednosti svjetske trgovine u tekućim USD. U idealnom slučaju, ako se ostvare stope rasta uvozne potražnje predviđene za pojedine zemlje i regije svijeta i, ako hrvatska privreda uspije na tim tržištima zadržati prosječni tržišni udio koji je imala u razdoblju od godine 1994. do 1996., bit će ostvarene stope rasta izvoza iz prvog retka tabele 5. Naravno, najveći nedostatak cijelog ovog pokušaja kvantificiranja buduće dinamike hrvatskog izvoza jest to da neki od izuzetno značajnih vanjskotrgovinskih partnera, kao što su, na primjer, Slovenija i Bosna i Hercegovina, nisu zastupljeni svojim pojedinačnim prognozama u

projektu LINK, pa su za te zemlje korištene prosječne vrijednosti širih regija, koje zasigurno podcjenjuju buduću dinamiku njihove uvozne potražnje. To se, zbog specifičnih uvjeta i poslijeratne obnove, osobito odnosi na Bosnu i Hercegovinu.

Podatak o razlikama između stopa rasta svjetske trgovine i trgovine značajne za Hrvatsku dan je u trećem retku, pa na osnovi njega možemo zaključiti da je predviđen brži rast svjetske trgovine u tekućoj godini, a prilike su naklonjenije Hrvatskoj u razdoblju nakon toga; to je rezultat utjecaja značajnog predviđenog porasta uvozne potražnje Njemačke i Italije. Kao što smo već prije istaknuli, u ovoj se godini još ne očekuje veće povećanje uvozne potražnje zemalja Europske unije. Dapače, ono će biti niže od prosjeka očekivanog oporavka svjetske trgovine, pa bi tek od 1998. godine domaća potražnja tih zemalja, a time i njihova uvozna potražnja, morala značajnije ojačati, uz dvoznamenkaste stope rasta vrijednosti uvoza, čime bi se ostvarila dinamika iznad svjetskog prosjeka.

Tabela 5.
**KRETANJE SVJETSKJE TRGOVINE
RELEVANTNE ZA HRVATSKU - PROGNOZA**

	1997.	1998.	1999.	2000.	prosjeak
- stope rasta u %, (tekući USD)					
RELEVANTNA SVJETSKA TRGOVINA	2.6	12.0	11.7	10.2	9.1
UKUPNA SVJETSKA TRGOVINA	3.0	10.7	10.5	9.0	8.3
RAZLIKA	-0.4	+1.3	+1.2	+1.2	+0.8

Izvor: Projekt LINK (1997).

KORIŠTENA LITERATURA:

Currie, David: "The Pros and Cons of EMU", The Economic Intelligence Unit, 1997.

Dowling, Malcolm: "Policy Issues, Challenges and Recent Developments in Asian Developing Countries", projekt LINK, Lausanne, 30. rujan do 4. listopada, 1996.

Dowling, Malcolm i Sudipto Mundle: "Outlook for the Asian nad Pacific Region", projekt LINK, New York, 25-28. ožujak 1996.

Morgan, Julian, Nigel Pain i Florence Hubert: "The World Economy", rukopis, 1997.

Podkaminer, Leon et al.: "Year-End 1996: Mixed Results in the Transition Countries", WIIW, br. 233, veljača 1997.

Sheng, Andrew: "Hong Kong Will Remain a Free Market after 1997", **Transition**, vol. 8, br. 2, travanj 1997, str. 1-3.

Projekt LINK, materijali pripremljeni za redoviti proljetni sastanak projekta "LINK", New York, 24-27. ožujak 1997. godine.

UBS (Union Bank of Switzerland): "New Horizon Economies", br. 2, Basel, 1997.